

Anna Artén

Kuba och socialismens framtid

Ur *Proletären* 16/5 2017

"Min huvuduppgift är att försvara, bevara och fortsätta förbättringarna av den kubanska socialismen och aldrig tillåta att kapitalismen återinförs", sade Kubas president Raul Castro på kommunistpartiets sjunde kongress våren 2016.

Kommunistpartiets sjätte kongress 2011 enades kring stora och folkligt förankrade förändringar för Kuba. Men trots goda intentioner upplever många kubaner att processen går för sakta, menar Kubakännaren Anna Artén. I nedanstående artikelserie i tre delar resonerar artikelförfattaren, utifrån egna intryck och röster från Kuba, om de utmaningar som det socialistiska Kuba står inför. Anna Artén bodde på Kuba under 1990-talet och besöker numera landet flera gånger per år.

Del 1: Hur nå målet om ett ekonomiskt blomstrande samhälle?

Sommaren 2016 hamnade Kuba åter i en allvarlig ekonomisk kris. Priset på nickel gick ner, sockerskörden blev sämre än väntat. Oljeleveranserna från Venezuela sjönk med 20 procent och likaså priset på oljan och därmed en stor inkomst för Kuba som raffinerar och säljer den olja de tar emot från Venezuela. I utbyte skickar Kuba 30.000 läkare, idrottstränare och kulturarbetare.

Kubas regering såg så allvarligt på läget att man talade om en ny "specialperiod" och vidtog energibesparande åtgärder, men beslöt att folket skulle drabbas så lite som möjligt vad det gällde elavbrotten. I stället drog man ned på tilldelning av bränsle till statliga och kommunala institutioner som stängdes hela eller halva dagar då det är outhärdligt att arbeta under de heta sommarmånaderna utan luftkonditionering som drar mycket energi.

Nyligen publicerades i ryska tidningen Sputnik en artikel om att de ryska myndigheterna studerar möjligheten att öka exporten av råolja och gas till Kuba för att kompensera bortfallet

av olja från Venezuela förra året. Mellan åren 2010 och 2015 såldes olja värd 740.000 USD till Kuba.

Vad har då hänt sedan våren 2016 då Kubas kommunistiska parti höll sin sjunde kongress? Inte mycket, nästan ingenting, är de kommentarer jag hör från alla jag pratar med.

Sjätte kongressen 2011 föregicks ju av intensiva debatter i hela landet och till vilka, som alltid, alla medborgare inbjöds att delta, inte bara partimedlemmar. Då tog man ställning till dokumentet Ekonomiska och sociala riktlinjer som var resultatet av ett rådslag med hela folket vilket innebar att många grundläggande förändringar lagts till. Nu skulle man utgå från verkliga förhållanden och lämna idén om ett övergripande statligt ägande.

Är det verkligen statens uppgift att ta ansvar för frisörsalonger? Nej. I stället skulle man tillåta och uppmuntra till enskilt ägande och icke-statliga kooperativ i många näringsgrenar. Denna sektor ska spela en positiv roll i den ekonomiska utvecklingen, men staten kommer alltid att ha kontroll över produktionsmedlen, hälsovård och utbildning.

Inför Sjunde kongressen förekom inga sådana diskussioner utan målet var att befästa den tidigare kongressens beslut och att dra upp riktlinjerna för en ekonomisk och social utvecklingsplan till 2030 och att ”uppdatera socialismen”.

En utvärdering av Riktlinjerna visade att bara 21 procent har genomförts och 78 procent befinner sig i olika genomförandefaser. Kongressen slog fast att målet är att skapa ”ett politiskt socialistiskt, ekonomiskt blomstrande och ekologiskt hållbart samhälle”. Men en framtida marknadsekonomi är det inte frågan om. Raúl Castro som omvaldes till sin sista ämbetsperiod slog fast:

”Min huvuduppgift är att försvara, bevara och fortsätta förbättringarna av den kubanska socialismen och aldrig tillåta att kapitalismen återinförs.”

Kongressen gjorde också en utvärdering av den nya experimentella provinsindelning som gjordes för några år sedan då Mayabeque och Artemisas bröts loss från provinsen Havanna med målet att genom decentralisering få en effektivare förvaltning och snabbare utveckling. Så blev det nu inte. Folkmakten har inte uppnått den effektivitet man hoppades på. Bristande kontrollsystem innebär fortsatta stölder och slöseri med statlig egendom. Företagen har inte lyckats lösa transportproblemen och lagerhållningen. Man har inte heller kunnat dra till sig nya investerare.

Landet står inför en stor utmaning genom den kraftigt ökande turismen och det utländska inflytandet som måste bli större genom investeringar. Revolutionärerna som genomförde revolutionen och byggde upp socialismen har snart alla gått ur tiden. Den ideologiska skolningen är viktigare än någonsin. Raúl Castro:

”Vi hyser ingen rädsla för andra uppfattningar eller meningsskiljaktigheter. Bara öppna och ärliga diskussioner mellan revolutionärer leder till lösningar. Partiet måste optimera och permanent förbättra demokratin, då det är nödvändigt för att övervinna falsk enhet, formalism och falskhet.”

Raúl Castro har också flera gånger understrukit kampen mot den förlamande byråkratin, mot korruptionen och ineffektiviteten och för en decentralisering.

Trots dessa goda intentioner och beslut på kongressen så upplever kubanerna att det inte händer någonting och händer det något så är det i snigelfart.

– Landet befinner sig i ett stand-by läge vad beträffar ekonomisk och social utveckling, hör jag såväl från ”mannen på gatan” som från vänner som är konstnärer, författare, forskare och specialister i ekonomi på universitetet i Havanna och andra institutioner.

Jag möter på många håll samma uppgivenhet som vinteråret för sex år sedan. Folk frågar sig: Vart är vi på väg? Vad menar de med att vi ska bygga en ”Socialism typ A? Att vi ska ”uppgradera socialismen”? Att landet befinner sig i en övergångsfas?

Några säger att de inte bryr sig om politik och politikerna ”där uppe”. Det politiska deltagandet på möten har gått ner de senaste tjugo åren, speciellt i storstäderna.

Det som kubanerna mest klagat på är höga matpriser och låga löner. I utländsk press läser man ofta att medelinkomsten för en kuban – 700 kubanska pesos – omräknat i dollar blir 25 USD, vilket skulle betyda att över 20 procent av kubanerna lever under Latinamerikas fattigdomsstreck.

Men det är helt fel att göra beräkningar på detta sätt när det gäller Kuba. Man måste räkna in allt som är gratis eller oerhört billigt för en kuban: utbildning, sjukvård, starkt subventionerade matvaror på distributionskortet (även om det blir allt färre varor på ”la libreta”), extremt billiga entréer på idrotts- och kulturevenemang.

Över 80 procent betalar inget för sitt boende. Den statliga/kommunala kollektivtrafiken är nästan gratis. Det finns ingen extrem fattigdom i Kuba.

Rafael Hernández, chefredaktör på tidskriften TEMAS, förklarar i en föreläsning för en av mina resegrupper:

– I Kuba måste man skilja på lön och inkomst. Inkomsten är pengar du plockar in på extra-knäck – oftast illegalt. Eller post-anvisningar från släktingar i Miami. Under 2016 kom det officiellt in 3,4 miljarder dollar den vägen. Detta har skapat ojämlikheter som inte existerade för 20-30 år sedan. Men i jämförelse med andra länder är denna ojämlikhet väldigt liten, fast kubanerna upplever den som stor, eftersom det är något nytt för den generation som inte upplevde kapitalismen före revolutionen.

Regeringens linje för att utjämna ojämlikheten är att eventuellt ta bort de subventionerade varorna och i stället ge bidrag till låginkomsttagare. Man har också infört inkomstskatt. Upp till 2.900 CUP (kubanska pesos) betalas ingen statlig skatt. Mellan 2.900 och 5.000 CUP betalar man tre procent och fem procent över 5.000 CUP.

Ett stort problem, kanske det värsta i alla fall i storstäderna är bostadsfrågan. Det saknas en miljon bostäder i hela landet. Rafael Hernandez säger att 53 procent av bostäderna i Havanna är dåliga, rent av undermåliga. Men det saknas byggnadsmaterial och ekonomin tillåter inga dyra import.

Bristen på jordbruksprodukter och de höga priserna är nog det kubanerna lider mest av och klagat mest på. Det är ett problem som varit akut ända sedan 1990-talet då öststaterna och Sovjetunionen bröt samman och USA:s blockad samtidigt hårdnade. 80 procent av jorden ägdes av staten och resten av de cirka 350.000 självägande bönderna eller privata kooperativ. De stora statliga jordbruksföretagen producerade, men ofta var det problem med logistiken och tonvis av grödor ruttnade bort.

När den stora krisen drabbade Kuba i början av 1990-talet kunde man inte hålla dessa stora jordbruk igång utan staten började arrendera ut jorden till en ny sorts kooperativ, UBPC. Men problemen med transporter kvarstod på grund av brist på bränsle, men också på grund av byråkratins kvarnar som malde för långsamt och många produkter nådde aldrig marknaderna i tätorterna.

De nya ekologiska stadsträdgårdssodlingarna skapades i tätorterna för att undvika transporter och är nu högproduktiva. De står för 70 procent av grönsaksproduktionen, men det är långt ifrån tillräckligt för turismens och hela landets behov. En stor del av den statligt ägda

jorden har nu börjat arrenderas ut till människor som vill satsa på odlingar eller boskapsuppfödning. Men processen är långsam och ofta saknas redskap och material.

Stora arealer av den mark som legat i träda i många år har invaderats av ett envist och taggigt ogräs – marabú-busken som är mycket svår att utrota. För några år sedan visade det sig, när man brände buskarna, att det gav ett kol av högsta kvalitet och Kuba kunde exportera tusentals ton grillkol till flera länder i Europa.

Det är en ny och viktig inkomstkälla i hårdvaluta.

Den 5 januari skrev Kuba och USA på ett avtal om export av grillkol till USA.

– Det är den första exporten till USA på 50 år, säger Isabel O'Reilly ledare för företaget. Vi hoppas på ett långt och gott samarbete med den nya regeringen och att senare kunna exportera honung och kaffe.

Trots blockaden öppnade Obama upp för möjligheten för Kuba att exportera varor till USA, så länge de inte kommer från den statliga sektorn.

De som arbetar inom turistindustrin får mycket pengar i dricks. Speciellt kanadensare och amerikaner fullkomligt strör dricks omkring sig som en såningsman på våren. Meningen är att dricksen ska fördelas mellan alla på arbetsplatsen och att cirka 30 procent ska lämnas till Hälsovårdsministeriet som kanaliserar pengarna till forskning och reparation av sjukhus.

Naturligtvis kan man inte kontrollera vad varje kypare eller städerska får, men faktum är att hundratusentals CUP betalas in varje år.

Den andra gruppen är förstas de som får månatliga pengaförsändelser från släktingar utomlands. Men det finns en annan stor grupp och det är de som arbetar i den icke statliga sektorn. Man vill i Kuba ogärna använda ordet ”privat” utan kallar dessa egenföretagare för ”cuenta propistas”. Tidigare arbetade 95 procent i den statliga sektorn.

Idag finns 535.000 egenföretagare och 100.000 anställda inom den privata sektorn, ett antal som kommer att öka. Man räknar med att 15000 statliga enheter ska bli privata, främst restauranger och barer inom turistnäringen. Oftast bildar de tidigare anställda kooperativ.

Men det går för långsamt! Med dagens takt kommer det att ta ytterligare 20 år för att nå upp till 1000 privatiserade enheter vilket är nödvändigt för att suga upp övertaliga anställda från statliga sektorer och bana väg för högre lön för dem som blir kvar.

Det går bra för de som hyr ut rum till turister eller är ägare till en Paladar, en privatrestaurang. De kan ha inkomster på 20.000-50.000 CUP (som beskattas). Svårare är det för dem som säljer livsmedel, frukt och grönsaker. Kongressen 2011 utlovade grossistmarknader, men inget har hänt.

I denna privata sektor har kubanerna lärt sig att arbeta hårt och effektivt och ge utomordentlig service. Deras lokaler är ofta vackert och originellt inredda. Både pengar och inventarier kommer mestadels från USA. Inte bara 3,4 miljarder dollar kommer varje år till Kuba utan också varor som espressomaskiner och möbler för över 3,5 miljarder. Exilkubanerna har alltså en ganska stark ekonomisk påverkan på Kubas ekonomi.

Officiellt betraktar USA inte det här som handel utan humanitär hjälp. USA:s reserestriktioner gäller ju inte ”American-Cubans” så det är faktiskt fler kubaner som åker från Miami till Havanna varje dag än det är kubaner som reser från Havanna till Pinar del Río i västra Kuba.

Kubanska myndigheter har gett fler än 18.000 egenföretagare mer än 600 miljarder CUP i kredit för att dra igång sina verksamheter. Banker erbjuder mikrolån och har satsat på rådgivargrupper som söker upp och ger råd till egenföretagare i startgroparna.

Många kubavänner oroar sig för den här utvecklingen och tror att landet är på väg mot kapitalism. Då glömmer man två saker: vad kubanen vill är att arbeta hårt för att förbättra livsvillkoren för sig och sin familj och ha en anständig inkomst som täcker deras materiella behov. Det andra är att det är staten som ger tillstånden och därför också drar in dem om det anses nödvändigt.

Men hindret för en expansion av den privata marknaden är byråkratin och många inskränkningar. Landets miljoner universitetsutbildade utestängs från denna fria marknad och det enda sättet för dem att förbättra sin inkomst är att emigrera och det är just det som sker nu.

Kuba lägger ner enorma resurser på att utbilda högkvalificerad arbetskraft av vilka många väljer att dela med sig av sina kunskaper i andra länder och få en hygglig lön, vilket tillåter dem att skicka hem pengar till föräldrarna.

Ett annat stort problem med denna utflyttning av unga människor är att de också påverkar den negativa demografiska utvecklingen. Kuba dras med samma problem som många länder i Europa, en ständigt åldrande befolkning.

Födelseantalet är lågt i Kuba. Kvinnor föder i snitt 1,66 barn (samma som i Sverige). Många kvinnor satsar på studier och förvärvsarbete och skjuter upp barnafödandet, ibland alltför länge så att det blir för sent att bli gravid. Av befolkningen är 20 procent över 60 år vilket betyder att 1,5 personer måste arbeta för att försörja fem personer. År 2025 kommer siffran att uppgå till 26 procent.

När nu många unga människor lämnar landet blir situationen i framtiden ännu mer allvarlig. Idag uppgår befolkningen till 11,2 miljoner och man tror att Kuba aldrig kommer att nå 12 miljoner.

Det har alltid funnits kubaner som drömmer om USA och som på olika sätt försöker ta sig dit. Först på laglig väg, det vill säga med ett visum från USA, vilket är oerhört svårt och ofta förnedrande för den som söker.

Människor tar därför till drastiska resvägar som att paddla iväg på överfyllda, sjöodugliga farkoster, livligt påhejade av USA i propagandasyfte. För visst måste det vara ett helvetiskt förtryck i Kuba om man riskerar att bli hajmat!

Cuban Adjustment Act från 1966 gäller bara kubaner och garanterar alla de som kommer till USA illegalt att bli USA-medborgare efter ett år. 1995 reviderades lagen efter förhandlingar mellan USA och Kuba, där USA skall återföra till Kuba de personer de hittar på öppet vatten. Lagen kallas "wet foot, dry foot". Satte du din fot på USA:s mark så gällde "dry foot" – torr fot – och belöningen var uppehållstillstånd, arbetstillstånd, startbidrag och möjlighet att bli USA-medborgare efter ett år.

När relationerna mellan USA och Kuba öppnades upp i december 2014 var det många som fruktade att lagen skulle upphöra och andra som hoppades detsamma. Den här lagen har skördat alltför många kubaners liv och dess avskaffande har varit ett av kraven i förhandlingarna mellan Kuba och USA.

Men de med drömmar om ett bättre liv hos grannen i norr handlade nästan i panik. Folk sålde allt de hade, hus, lägenheter, möbler, bilar. Allt! För pengarna köpte de en flygbiljett till Ecuador, Panama, Costa Rica, Guinea eller någon karibisk ö med tanken att ta sig på något sätt till mexikanska gränsen och vidare in i USA. Det har inneburit stora upppoffringar och tragedier.

Mycket pengar måste betalas till människosmugglare och sparkapitalet krympte snabbt. Några har gått under i djungelvandringen till Brasilien. Det rapporteras om våldtäkter och överfall.

Tusentals har på vägen blivit fast i Colombia eller Costa Rica och gett dessa regeringar en rejäl huvudvärk.

Men de som inte hade ägodelar att sälja måste fortfarande ta sjövägen.

Under 2014 migrerade på detta sätt 22.740 kubaner. Under 2016 var siffran 54.000 och för många av dem blev inte livet i det nya landet som de tänkt sig. Inget arbete, ingen egen lägenhet utan man fick tränga in sig hos välvilliga släktingar.

Den 12 januari i år meddelade Obama att lagen ”wet foot, dry foot” upphörde att gälla samma dag. Det gällde också projektet att locka till sig kubanska läkare som på uppdrag av kubanska staten arbetade utomlands, en stor inkomstkälla för Kuba.

Det ledde till ett ramaskri hos de kubaner som redan var på väg mot USA och som nu kommer att behandlas som alla andra, som mexikaner, haitier och andra fattiga latin-amerikaner.

Men icke-kubanska latinamerikaner tycker att det är rättvist. Varför ska kubaner särbehandlas när resten av latinamerikanerna inte omfattas av en sådan lag? Tusentals kubaner sitter nu fast på sin väg till USA. Från Yusleni, 26 år, strandad i Panama kom ett förtvivlat rop på hjälp till grannen i La Lisa i Havanna:

– Jag är sjuk, har en svår ögoninfektion men jag får ingen läkarvård. Kontakta någon organisation för mänskliga rättigheter som kan hjälpa mig!
Ljurka, mor till 20-årige Joi är lättad.

– Han har försökt flera gånger att ge sig iväg på en skröplig flotte men förts tillbaka hem. Nu måste han stanna här och skapa sitt liv här, hur svårt det än är.

Men alla unga vill inte lämna Kuba. På strandpromenaden i Havanna, Malecón, en tidig morgon träffar jag ett tjugotal unga danselever som värmer upp innan första danslektionen på balettskolan. De gör höga hopp, lyfter tjejerna som balanserar i spagat, stretchar, virvlar runt.

Ramoncito, 17 år, berättar entusiastiskt:

– Vi älskar Kuba och har ingen tanke på att lämna landet. Här får vi en högklassig utbildning som garanterar oss arbete i framtiden i ett danskompani eller så bildar vi egna danskompanier. Visst är vardagslivet tufft men vi lever i ett samhälle som präglas av trygghet och mänsklig värme. Vi är unga och det är vi som ska bygga morgondagens Kuba.

Del 2: USA:s blockad mot Kuba slår fortsatt hårt mot landet

En sektor som växer i rasande fart är turismen. På gott och på ont.

Man hade räknat med en ökning till 3,7 miljoner under 2016 men vid årets slut kunde man räkna in fyra miljoner! Som tidigare kommer de flesta turister från Kanada men USA ligger inte långt efter. Trots blockaden som bara tillåter resande – resande betyder att också icke USA-medborgare omfattas av lagen – från USA som tillhör en av de tolv kategorier som beviljas tillstånd. 208 000 USA-medborgare besökte Kuba under 2016, en ökning med 68 procent mot året innan.

Turismen är Kubas största inkomstkälla efter inkomsterna till staten från de tiotusentals kubaner som arbetar utomlands inom olika sektorer, främst hälsovård, idrott och kultur och där statliga kontrakt mellan Kuba och respektive land reglerar betalningen för dessa tjänster. Det finns kubanska ekonomer som vill att Kuba ska bli ett renodlat turistland, det vill säga ett land som tar emot lika många turister som dess invånare, i Kubas fall mer än elva miljoner varje år.

– Då blir vi ett rikt land, vi kan köpa allt utifrån, vi behöver inte utveckla någon industri eller

vårt jordbruk.

Fidel Vascos Gonzales, professor i ekonomi, kommenterar på ett möte med min resegrupp:

– Det är naturligtvis en helgalen linje! Det vore att gå tillbaka till tiden före revolutionen när landet var beroende av en enda näring: sockret. Vi måste satsa allt på att utveckla industrin och jordbruket och öka produktionen. Med en kraftig ökning av turismen från USA är jag rädd för att vi kommer att tappa den europeiska marknaden. Priserna blir för höga och jag tror personligen att varken fransmän, spanjorer eller skandinaver vill trängas med amerikanare på playan eller i baren.

Han berättar om planerna på att bygga hamnar för fritidsbåtar och färjor, att anlägga minst fem golfbanor (idag finns bara en niohålsbana i Havanna och en med 18 i Varadero) med omgivande hotell, bostäder och affärscentra. Planerna omfattar också eco-turism och kulturturism.

– Vi behöver 30-40 procent för dessa investeringar men har bara tretton procent.

Vid ett annat möte, ett år tidigare med Rafael Hernández, varnade han för en alltför snabbt växande turism:

– Vi har inte den infrastruktur som krävs för att ta emot tre miljoner turister helt plötslig. Ölen kommer att ta slut på en vecka, likaså glassen, grönsakerna, ja, till och med rombrist kan uppstå.

Han blev sannspådd redan i våras då det tidvis var – och fortfarande kan vara – svårt att hitta den goda kubanska ölen. I stället importeras öl från bland annat Mexiko och Dominikanska republiken. På vårt All Inclusive-hotell fanns det bara en romsort och vissa dagar inte ens den!

Men det är inte bara varor som försvinner. Också människors moraliska värderingar naggas i kanten genom turisternas generösa dricksande, speciellt från kanadensarna och de från USA. Ett statligt hotell (alla hotell är fortfarande statliga) kastade ut en grupp med solidaritetsresenärer från hotellet andra dagen ”då det blivit en felbokning”. Sanningen var att en kanadensisk grupp plockades in i stället. De konsumerar mer och är mycket generösa med dricksen.

Jag och mina resegrupper blev portade på en privatrestaurang i Cienfuegos i höstas efter besök med tre olika grupper. Ägaren ringde upp min kubanske vän Omar, som bokade in oss på restaurangen och sa:

– Jag vill inte se dina svenska vänner här en gång till. De konsumerar inte tillräckligt. Det är rena förlusten att de tar upp platser här.

Omar var lika chockad som jag!

Under förra året chockhöjdes priserna på främst hotellrum och turisttransporter. Många restauranger – statliga, kooperativa och privata – passade också på att höja sina priser. Tyvärr motsvarar höjningen i pris inte någon höjning av standarden. De billiga hotellkedjorna som nu har en eller två stjärnor enligt europeisk standard drömmer om att bli fyrstjärniga utan större kvalitetshöjning.

Trots den ökande turismen slutade tillväxten för 2016 på -0,9 procent, en kraftig tillbakagång. För kubanerna har detta betytt avsaknad av basvaror. Några röster från ”människan på gatan”.

Ramón, 37 år och bilmekaniker säger:

– Vi har levt med den här ekonomiska tillbakagången länge nu. Idag saknas en vara, imorgon en annan. Du måste ta dig runt hela Havanna för att hitta toapapper eller en viss medicin. Och

priserna är skyhöga i förhållande till folks inkomster.

Faustino, 79 år.

– Så länge blockaden är kvar kommer vi inte helt komma ur den här situationen. Det som bekymrar mig mest just nu är att min pension inte räcker till mina grundläggande behov och värre kommer det kanske att bli. Jag vet inte hur jag ska klara mig. Men det finns ett socialt skyddsnet.

Eneisy, 31 år, universitetslärare och ledare för partiavdelningen på sin arbetsplats:

– Kuba producerar mängder med högutbildade unga människor, som vi sen inte kan erbjuda välbetalda jobb. De lämnar landet för de ser ingen framtid här. Det är så tragiskt att den ekonomiska situationen driver dem att lämna sitt land.

Liurka, 37 år, sjuksköterska, säger däremot:

– Jag känner mig lugn. Jag har fullt förtroende för våra politiska ledare.

Många kubaner tror att allt är den dubbla valutans fel. Den kubanska valutan är pesos (CUP), men på 90-talet skedde en dollarisering av ekonomin, vilket hörde ihop med den ekonomiska krisen, obalansen, inflationen och värdeminskningen på den svarta marknaden.

Det var enligt lag förbjudet för kubaner att inneha dollar fram till 1993 då dollarinnehav legaliserades och kom att användas inte bara av vanliga kubaner men också i företagarsektorn, både nationellt och internationellt.

Värdet för kubanska pesos var extremt lågt: 1 USD = 125 CUP.

År 2003 hade ekonomin stabiliserats och man introducerade en ny valuta: CUC, konvertibel peso, samtidigt som användandet av dollarn beskattades med 10 procent, en skatt som Kuba kommer att avskaffa när USA:s myndigheter tillåter kubanska statliga institutioner att använda dollar för transaktioner i USA.

Kommunistpartiets sjätte kongress 2011 lovade att det bara skall finnas en valuta i slutet av 2016. Men det är en lång och mycket komplicerad process, som ännu inte slutförts.

Idag finns det tre olika kurser för CUP-CUC:

- För kubanerna och turisterna: 1 CUC = 25 CUP.
- För företag som utför sina transaktioner i hårdvaluta är kursen 1 CUC = 10 CUP eller 1 CUC = 1 CUP.
- Man gör försök sedan 2011 med kursen 1=10 när det gäller jordbruksvaror som säljs till turistsektorn.

Den största anledningen att återgå till en valuta är att få igång ekonomin internt och internationellt, vilket skulle ge förutsättningar för högre löner.

Ett exempel: En effektiv och kvalitetsmedveten kubansk möbelfabrik erbjuder ett bord till ett turisthotell för 100 CUP. Hotellägaren gör en jämförelse och kommer fram till att ett importerat bord kommer att kosta honom nästan 50 dollar. Eftersom kursen är 1 = 1, det vill säga 100 dollar blir det importerade bordet mycket billigare. Men om kursen vore 10=1 skulle det importerade bordet kosta 500 CUP och då skulle hotellägaren välja det kubaproducerade bordet och då också förbättra Kubas ekonomi.

– Det måste bli en djupgående strukturell förändring för att förbättra produktionen av varor och tjänster och det går inte att göra utan en harmonisk förening av de två valutorna, säger Dr. José Luis Rodríguez, tidigare ekonomiminister och nu rådgivare på centrum för forskning om världsekonomin (CIEM).

Många kubaner tror att avskaffandet av CUC drastiskt ska förändra deras liv till det bättre. Att priserna ska gå ner och lönerna upp, att ojämlikheterna ska suddas ut. Men så är det

naturligtvis inte. De importerade skorna som kostar 70 CUC kommer inte att kosta 70 CUP utan 70 x 25, dvs 1 750 CUP. För att förbereda kubanerna säljer varuhus, livsmedelsaffärer, statliga restauranger sina varor i både CUC och CUP och på hyllorna anges priserna i de båda valutorna.

Det är viktigt att påpeka att cirka 80 procent av kubanerna förfogar över CUC. Antingen via pengar som skickas till dem från utlandet, genom dricks eller som en bonuslön för effektivitet och kvalitet. Det senare gäller främst prioriterade näringar som till exempel tobaksindustrin, gruvnäringen och stuveriarbetarna som förutom sin lön i kubanska pesos kan komma upp i över 30 CUC i månaden.

Jag var i Havanna förra våren då Obama besökte landet. Kubanerna var besvikna över att ”han inte hade något med sig”. Trots ett vagt löfte från den 17 december 2014 om att blockaden skulle hävas, nämnde han inte blockaden och än mindre ett återlämnande av Guantanamobasen. Jag blev förvånad när jag kom hem till Sverige och mötte många människor som fått uppfattningen att blockaden var hävd. Blockaden är kvar. Obama skrev i förra september till och med under en förlängning av Lagen om Handel med Fienden, en lag som bara tillämpas på Kuba.

Vad Obama tillåtit av handel är bara temporärt och bara handel som gynnar USA. Kongressen valde att öppna hål i blockaden men fler hål måste öppnas och helst hela blockaden hävas. Men den är en snårig, jättekonstruktion och kan inte hävas från en dag till en annan.

Vad många människor inte heller vet är att blockaden sträcker sig långt bortom USA:s gränser med långa bläckfisktentakler. Många är de företag som bötfällts och straffats av USA för att de handlat med Kuba. Den franska banken Crédit Agricole fick böta 1,1 miljarder USD till USA och Tyska Commerzbank 1,7 miljarder. Det avskräcker många från att handla med Kuba.

En del av dagens korrupcion är ett arv från före revolutionen säger några, medan andra påstår att det var de sovjetiska teknikerna som införde svarta marknaden och korrupcionen till Kuba. Tyvärr blev företelsen kvar när ryssarna åkte hem.

Utländska affärsmän som handlade med kubanerna på en mycket hög nivå och som jag träffade när de var i Havanna för att köpa socker, intygade att kubanerna var omutbara. Här gick det inte att muta sig till ett kontrakt genom att lova en bil till ministerns son.

Korrupcionen förekommer lägre ner i samhället. Visst finns det kubanska företagsledare som påträffats med fingrarna i syltburken och som avtjänar långa fängelsestraff. Men varken straff, förmaningar eller ökad bevakning hjälper.

Tyvärr genomsyrar korrupcionen en stor del av det kubanska samhället idag och är för många en överlevnadsstrategi.

Beatriz Johnson Urrutía, parlamentsledamot från Santiago de Cuba, rapporterade att hälften av oljetilldelningen till staden försvann och såldes på svarta marknaden.

På öppen gata i Santiago de Cuba säljer Oswaldo varje dag ett tjugotal flaskor rom med Matusalemetikett och påstår att det är äkta Matusalem som bara produceras för export. Lögn, förstås. Etiketten är en dåligt kopierad bild och romen är stulen av kompisen som jobbar på fabriken. Bredvid honom säljer Juan cigarrer av många kända märken ”som en kompis får på tobaksfabriken”.

Det är bara statliga affärer som får sälja rom och tobaksvaror. Men handeln pågår helt öppet.

Flera gånger har personalen på olika avdelningar på José Martíflygplatsen i Havanna bytts ut på grund av korrupcion och stölder, men problemen återstår. Vågen vid incheckningen kan

vara manipulerad och din väska har helt plötsligt blivit överviktig och det kan lösas med några CUC-sedlar som stoppas i den anställdes ficka. Romflaskan du köper i tax-freebutiken visar sig vara färgat vatten när du öppnar den hemma. Kommer det att bli en ändring nu när de franska företagen Bouygues Batiment International och Aeropuertos de Paris har fått kontrakt på att bygga ut Havannas flygplats och även att administrera den?

Inspektören som har som uppgift att kontrollera att privatuthyrarna uppfyller villkoren för sin verksamhet (registrera alla nattgäster, bara hyra ut det antal rum man har tillstånd för) blundar och får en tio- CUC-sedel att stoppa i fickan och går vidare.

Inte muta utan ”en liten vänlig gest” kallas det när man sticker till kontoristen på bostadsbyrån några CUC för att bli framflyttad i processen.

Likadant är det när man ger läkaren eller tandläkaren en liten gåva för att få en fördel. Tusentals läkare är ju utomlands på uppdrag och har till en del påverkat den snabba tillgången på sjukvård som kubanen är van vid och på det här sättet ser man en möjlighet att få en snabb läkartid eller gå före i operationskön (som fortfarande är exemplariskt kort om vi jämför med Sverige).

Många frågar sig: Var finns kontrollerna? Hur kan till exempel en danstrupp uppträda i scenkläder omsydda av den kubanska flaggan vilket är förbjudet i grundlagen? Och dessutom vid en välkomstceremoni för det första kryssningsfartyget från USA!

Så länge den ekonomiska situationen fortsätter att var mycket svår för de flesta kubaner kommer korruption, stölder och brott mot lagarna att fortsätta.

Del 3: Revolutionens idéer förs vidare trots negativa tendenser

Ofta talar man i Kuba om ”den inre blockaden” och Fidel sa i ett tal i november 2005: ”Det här landet kan förgöra sig själv. De (USA) kan aldrig förgöra oss. Vi kan förgöra oss själva och det skulle vara vårt eget fel.” Han syftade bland annat på korruptionen, den hämmande byråkratin och ineffektiviteten.

Det senare är ett stort problem hos kubanska arbetare. Ombyggnaden av hela kvarteret Gomez till lyxhotell i Havanna drabbades av förseningar och en dag såg förvånade kubaner ett hundratal indiska byggnadsarbetare gå in på arbetsplatsen. Det tog flera veckor innan det kom en kommentar i media.

Gomezprojektet är ett joint venture mellan GAESA, ett kubanskt militärt konsortium, som har överlämnat byggkontraktet till UCM, militära byggnadsunionen och det franska företaget Bouygues Batiment Internacional (BBI)

Inte bara det här byggprojektet har utländska arbetare. Totalt har 352 utländska arbetare hyrts in och arbetar i Varadero och i utbyggnaden av hamnen i Santiago de Cuba.

Alexander Machado Garcia, chef för avdelningen för investeringar på Ministeriet för ekonomi och planering säger i en intervju:

”I slutet av 2016 kommer vi att ha cirka 300 utländska byggnadsarbetare och dessutom 200 kineser som kommer att arbeta med installation av el och simbassänger.”

Dessa arbetare är välbetalda. Från 1.500 USD till 2.500 USD i månaden, dessutom ingår arbetskläder, mat, sjukvård, boende och transport. Beslutet att hyra in utländsk arbetskraft har tagits av de utländska investerarna vilket är tillåtet enligt den nya investeringslagen. De har tröttnat på dålig kvalitet på utfört arbete och stölder.

Utbyggnaden av hamnen i Santiago de Cuba beräknas ta tre år och kommer att kosta 100 miljoner i investeringar som finansieras av kubanska staten och ett kinesiskt företag. Det

kommer att i storleksordning bli Kubas andra djuphavshamn efter Mariel.

Utländska investeringar är nödvändiga för landets utveckling. Och det brådskar. En ny lag om utländska investeringar kom 2014 och samma år invigdes containerhamnen (TCM) i Mariel. Det är en hypermodern installation och är den största omlastningshamnen för containrar i Latinamerika. Den har byggts av det brasilianska byggföretaget Odebrecht och administreras av PSA International från Singapore, världens ledande företag vad det gäller utveckling och hamnoperationer.

Havannas hamn kommer att serva turismen: fritidsbåtar och stora kryssningsfartyg, som redan nu lägger till vid kajen vid tullhuset i Gamla Havanna.

I anslutning till den nya storhamnen har ett speciellt ekonomiskt utvecklingsområde skapats, ZIDEMD. Det är en frizon på ca 400 kvadratkilometer som ska dra till sig utländskt kapital och teknik. Syftet är att detta ska bidra till landets utveckling, ökad export, ersättning för import, högteknologisk utveckling, kunskapsöverföring, utländska investeringar, nya arbetstillfällen, hållbar miljö, utbyggd infrastruktur, effektiv logistik för import, export och distribution, nya nationella och utländska företag.

Men Kuba vill inte släppa in vilka investerare som helst. Det måste vara en produktion som gynnar Kubas ekonomiska och sociala utveckling. Därför vänder och vrider man på varje ansökan och det tar tid. Alltför lång tid. På två år har bara 19 nya projekt godkänts inom zonen av de nästan 400 ansökningar som kommit in och 54 utanför zonen vilket totalt är 84 affärssuppgörelser till ett värde av 1,3 miljarder USD. Men det behövs det dubbla för att landet ska nå en tillväxt på 3-4 procent. Ett trettiotal USA-företag har visat intresse för investeringar men stoppas av blockaden.

Om den långsamma takten i analyserna av möjliga projekt ska fortsätta med dagens takt kommer det att ta 50 år att ta ställning till ansökningarna. Raúl Castro har kritiserat beslutsfattarnas långsamma takt och sagt att de måste komma över sina gamla fördomar mot utländska investeringar.

Många affärsmän anser att Kubas geografiska läge är mycket attraktivt för investerare.

Den uppriktiga och seriösa kritiken av problemens orsaker förs fram främst inom det socialistiska systemet (med undantag av de kontrarevolutionära så kallade dissidenter som organiserat och med stöd från USA vill återinföra kapitalismens marknadsekonomi).

”Mannen på gatan” kommer ofta med politiskt naiva lösningar:

– Allt vad vi behöver är en demokrati med flera partier, en modifierad kapitalism. Då ordnar sig allt.

Eller: – Vi tar det bästa från marxism-leninismen och det bästa från den liberala kapitalismen och skapar ett nytt, modifierat kubanskt system.

Man kräver en mer deltagande demokrati. Förra ekonomiministern José Luis Rodríguez säger:

”Om de arbetande inte känner sig berättigade att delta mera aktivt i besluts-processen så kommer vi inte att göra de framsteg vi vill. De känner sig inte delaktiga i en process eller att de har ansvar för att få till en förändring.”

Många ungdomar klagar över denna brist på aktivt deltagande.

– Det är som om allt är fastställt av andra och att jag bara ska fortsätta att acceptera det eller höja migrationstalet, säger Leo, 23 år och ingenjör.

Kubanerna trodde på en seger för Hillary Clinton och med förhoppningen att hon skulle häva blockaden. Trump har redan signalerat en hårdare politik mot Kuba. Tusentals ägare till

restauranger, caféer, barer, konsthantverkare och souvenirförsäljare är oroliga för att deras affärer ska påverkas negativt.

Ett historiskt dokument skrevs under den 12 december mellan EU och Kuba. Historiskt, för det är det första officiella ramavtalet mellan EU och Kuba. Det är en överenskommelse om politisk dialog och samarbete. Detta betyder att det kommer att bli ett mer intensivt politiskt utbyte och ökad handel. Man ska också ha ett samarbete vad det gäller klimatfrågan, turism och kultur.

Den kubanske utrikesministern Bruno Rodriguez påpekade att europeiska företag som vill handla med Kuba riskerar att straffas av USA med sanktioner. Det är en viktig omläggning av EU:s politik gentemot Kuba från beslutet 1996 att inte ha relationer med Kuba om landet inte gjorde framsteg beträffande respekten för mänskliga rättigheter och genomförde en övergång till en pluralistisk demokrati.

Den spanska ambassadören Miguel Angel Moratinos påpekade:

”Nu får USA:s regering se att vi här i Europa har våra egna intressen och vår egen självständighet i vår utrikespolitik.”

På kongressen 2011 kritiserade Raúl Castro tidningars och tv:s rapportering för ”att vara tråkig, ytlig, segervisst formalistisk, påstridig, improviserad”.

På ett möte med journalistförbundet innan kongressen hade vicepresidenten Miguel Díaz Canel sagt:

”Vi kan inte lägga skulden bara på journalisterna och medierna. Vi måste lägga den på kommunistpartiet först och främst, vi måste börja kritisera oss själva.”

Den nye utrikesredaktören på partiets officiella organ, Granma, Sergio Gomez, säger:

”Det vi kan kalla den ’dogmatiska’ synen på förhållandet mellan politiken och journalistiken är av över- och underordning, utan utrymme för dialektisk och intelligent samlevnad. Det innebär att politiska (eller ännu värre politikernas) intressen skulle stå över journalistiken. Det leder till tystnad, halvsanningar och att frågor som alla andra ställer sig inte syns i medierna.”

Inget har hänt efter denna kritik. När man läser tidningarna och ser nyheterna på tv är det samma osannolika, positiva rapportering om den stora tillväxten inom jordbruket, industri och andra sektorer.

Det finns alternativa medier på nätet och många kubanska bloggare som fyller gapet på nyheter som kubanen efterfrågar. Det var så nyheten om de indiska arbetarna spreds genast och inte tre veckor senare som i den offentliga nyhetsförmedlingen.

Det var så man fick höra om energikrisen i somras, långt innan regeringen meddelade allmänheten.

Det var också så man fick reda på att projektet i frizonen med tillverkning av minitraktorer, speciellt byggda för det ekologiska jordbruket och finansierat av Clebers i USA hade dragits tillbaka.

Alla har inte internet i Kuba. De viktigaste sektorerna i samhället som regeringen, ministerierna och forskningsinstitutioner har förstas tillgång till nätet. Det gäller också personer som är knutna till ministerierna. Utbyggnaden av internet fortsätter. Att låta alla få tillgång till datoruppkoppling till nätet är dyrt. Hur ska gemene man ha råd att köpa en dator?

Den kubanska regeringen har alltid det kubanska folkets bästa för sina ögon (fast byråkratin alltför ofta bromsar). När man såg att en väldigt stor del av kubanerna hade iphone och andra smartmobiler, lap tops och surfplattor så satte man upp wifi-spots över hela landet. I

skrivande stund finns det 135 totalt varav 22 i Havanna. Trip advisor har adresser till alla.

Dyrt, klagar kubanerna som ju är vana vid att det mesta är gratis. Telefonerna har oftast inte kostat dem något; det är gåvor från vänner utomlands. Men det kostar nu 1,50 CUC för en timma att vara uppkopplad. Det är alltså 36 CUP och har du en inkomst på 700 CUP så är det mycket pengar. Ouppnåeligt för många. Men hur var det i Sverige när ”nallarna” dök upp? Inte hade alla råd med mobiler.

I december 2016 slöts ett avtal mellan statliga ETECSA och Google. Hastigheten kommer att öka och man får tillgång till Google Global Cache Network som lagrar innehåll från populära sajter som Gmail, Google Chrome, Youtube, Google drive med flera. Idag har 23 procent av befolkningen uppkoppling till Internet hemma och det är främst anställda vid olika ministerier, forskare och kulturarbetare. Men man räknar med att på varje uppkopplad dator finns det ytterliga 500 användare.

I december startade ett gratis pilotförsök med internetuppkoppling för 2.000 kontor och vanliga hushåll i Gamla Havanna runt katedralen och torget Plaza Vieja. Alla fick modem och nödvändiga kablar. Telefonbolaget erbjuder all service brukarna kan tänkas behöva. Försöket pågick till den 28 februari. Därefter kan försökspersonerna ta ställning till om de vill fortsätta att ha tjänsten. Men betala för den. Hur mycket är inte helt klart ännu.

Angelito, 29 år är entusiastisk:

– Jag gick in på det berömda IKEA och såg ett skrivbord jag ville ha. Jag studerade det noga och nu har jag själv byggt det.

Det finns inga begränsningar av websidor han kan nå. Han surfar snabbt in på New York Times och Facebook.

– De flesta kubaner använder nätet för att ha kontakt med släktingar och vänner utanför Kuba, förklarar han.

År 2018 väntas förändringar i Kuba. Då avgår Raúl Castro och hela det gamla revolutionära gardet. En ny generation kommer att ta över. Raúl kanske blir kvar som kommunistpartiets sekreterare och det blir troligen nuvarande vicepresidenten Miguel Días Canel, 56 år, som blir landets president. Det skulle betyda att makten tudelas för första gången i revolutionens historia.

Jag kom till Kuba första gången 1989 och förälskade mig i landet bland annat för den stora solidaritet jag mötte. Solidaritet inom familjen, med grannarna på gatan, med oss utlänningar i Kuba och även internationellt med fattigt, kämpande folk i hela världen.

Under de svåra åren under specialperioden delade man med sig om det så bara var ett ägg eller en kopp ris. De äldre släktingarna i familjen såg till att barnen fick den mat de behövde även om de själva svalt.

Dessa barn är nu i trettioårsåldern och vet kanske inte hur det var när de hindrades från att bli undernärda. Släktingar i Miami skickade pengar trots hot från extrema anticastriska grupper och med risk för höga böter då det bröt mot USA:s lagar.

Idag är det annorlunda. Marknadsekonomi har införts i de privata sektorerna och därmed också en ekonomisk ojämlikhet. Gamla värderingar som omtanke och solidaritet har hos många bytts ut mot egoism: bara jag klarar mig så är allt okej. De som igår köpte och sålde på svarta marknaden, föraktades och förföljdes. Idag är de respekterade egenföretagare. De som en gång begav sig till USA och kallades förrädare och ”gusanos” (”maskar”) har nu rätt att återkomma till Kuba och kan investera sina pengar i en familjerestaurang t ex.

Ibland blir jag deprimerad av de negativa tendenserna jag ser. Kommer Kuba att hitta en väg

framåt utan att socialismen går förlorad?

Men så tänker jag på allt det positiva jag ser omkring mig: i hela Gamla Havanna har man grävt ner nya vattenledningsrör, gas- och elledningar och optiska fiberkablar och arbetet fortsätter nu in i den nedgångna stadsdelen Centro Habana.

Jag tänker på att en kuban bara betalar 1 CUC för att se London Royal Opera.

Jag tänker på de nya kooperativa småbussarna som låter dig åka bekvämt och luftkonditionerat för bara 5 CUP genom hela Havanna.

Jag tänker på staden Sancti Spíritu vars centrum är helt upprustat och där elva kommunala bussar en kväll körde tutande varv efter varv runt torget för att visa för befolkningen att de nya bussarna har kommit.

Jag tänker på att nästan en halv miljon kubaner donerade blod under förra året.

Jag tänker på de välutrustade kulturskolorna vi besökt. Här går barn från 6 till 15 år och kan välja inriktning: musik, dans, teater.

Jag tänker på den stora artisten, sångaren Silvio Rodríguez som jag lyssnade på när hans band gav en gratiskonsert i den avlägsna stadsdelen Eléctrico, en av alla de gratiskonserter han har bjudit på runt om i Havanna och ute i landet.

Jag tänker på alla dessa grannskapsprojekt som dras igång och med entusiasm drivs av själv-uppoffrande konstnärer och invånare i stadsdelen. Konstnären Fuster, som tar pengar ur sin egen ficka för att betala de fantastiska utsmyckningarna av husen med mosaikbitar i hela kvarteret. Muraleando som sprider kultur till unga och gamla i sitt område. Pelegrín som i den lilla jordbruksbyn i Puerta del Golpe skapat ett paradiskt kulturcentrum på marken bakom sitt hus. Olga och Paquito som tillverkar fantastiska dockor och djur i alla storlekar som de vägrar sälja för att allt ska gå till förskolor och barnsjukhus.

Här förs revolutionens idéer vidare i praktiken.

Och jag tänker på journalisten från ett samhällsmagasin på Sveriges Radio som intervjuade mig i september 1990 och som försökte pressa mig att tillstå att Kuba skulle falla ihop som ett korthus inom kort tid, fast jag under intervjun höll fast vid att det socialistiska Kuba inte skulle upplösas. Hon sände aldrig intervjun för hon sa att hon skulle göra sig löjlig när Kuba till slut föll ihop några månader senare.

Det har gått 26 år sedan dess och det socialistiska Kuba finns idag fortfarande kvar. Jag tänker ofta på det.

Lästips – dagens Kuba

Anna Artén m fl: [Proletären rapporterar från Kuba](#). (2009)

Samuel Farber: [Att bygga socialismen på Kuba](#) (2016)

Emily Morris: [Ett oväntat Kuba](#) i *New Left Review* (2014)

Peter Widén: [Kommer kapitalismen att återupprättas?](#)

[Vänsterpress om Kuba – våren 2016](#). Om Obamas Kuba-besök och olika problem som Kuba står inför

[Vänsterpress om Fidel Castro](#) och [Internationell vänsterpress om Fidel Castro](#) (december 2016)